

1.
KAPOSVÁR
317-86
KISPL-KUNAI MŰZÉUM

Régi, Nemespütióban használt élelmiszer,
üző, terelő és hívogató markok.

Somogy Múzeumi Múzeum
NA-1875/86
Képrajzi adattár

A markosmarkok elnevezéséről mindig figyelembe vették az élelmiszer nemét. Furcsamód a bikaborjú nem kaphatta például a Virág nevet, viszont lehetett Bimbó. A nőnemű markosmarkok esetében a következő neveket kapták: Róza, Virág, Nereusz, Citrom, Viola, Cidrus, Himes, Helttyű, Bérány, Szegfű. A más vidékeken használatos Rizka nevet a mi falunkban senki sem használta. A bikaborjúk a Betyár, Tükriás, Boros, Gyopár, Bimbó neveket kapták.

A bikahiztatók nálunk így az 1950-60-es évektől vált szokássá. Régen a bikaborjút kinti körében kitereltették s ez volt a tinó. A tinót növények között eladták végébe, vagy meghagyták igavonóknak. A két év fölöttit már ökörnek nevezték. Először van a bismonoldás; "Tanulj tinó, ökör lenn belőled!"

A jermos markok szelítése

Volt a csás és a hajrás. A meretirány szerinti jobbalatrólra lévő a hajrás, a balrólra a csás. Ezt a szokásrendet nem lehetett fölserélni, mert ha mégis megerezt, az olyan zavart okozott, hogy azok a szegény élelmiszer mindenféle man-

2.
KÖRPI-RÓNAI MŰZÉUM
317-86
KÖRPI-RÓNA

lek, csak arra nem, amire kellett. Belétrá-
 lismál a hejnést szólitottuk: hokk Yimös, hokk,
 és akkor beltrakenyarodtak. Előzésül mintén a
 hokk volt a kelömő, majd ez előzés befejezé-
 sével a csalé, hajelason. Jobbrakenyarodás
 esetén a csést szólitottuk: Csalé Bäreny, csalé.
 Az inditómó a nee, a megállító a höhee,
 a visszafelató hiivissa, röviden hi. Általa-
 ban így szoktak megkérteni: Hi Yimös, hi Bä-
 röny.

A markafogattal talajmunkát végző paraszt-
 ember egy kivülről származó valószínű bibeli nyel-
 vet használt, melynek minden szavát, hangsúlyát
 megértette a jól betanított jermos marha. Kis-
 lénykoromban nagyon sokat jártam marhák előtt a
 berésdében. Ez lényegesen megkönnyítette az éke-
 szavakat fogó menyty (aki nálunk általában édesa-
 nyám volt, mert édesapám a lófogattal dolgozott)
 dolgát, de sokan szántottak, boronáltak úgy, hogy
 nem volt a fogat előtt előjáró. Ugyan esetben es-
 tén elő kellett venni a fogatnyel- tudást: Hokkide-
höhenchiivissa! Csalé Bäreny, hi Yimös! Majd
 ha már a helyén volt a berésdés, akkor naa
hajelason. A haj el azon azt jelenti, hogy
 abban az irányban egyenesen előre. A jól betá-
 nult jermő a szavak hangsúlyából is értett. Ha
 légyen, vontatottan szólitottak, hogy hokk, hokk,
 vagy csalé Yimösöm, kis tehennem, akkor lesson,

374-86
nyj
KAPCSVIA

fokozatosan változtatta az irányát, ha csak röviden patthogósan mondtuk hogy hokk yinios, vagy csale Bérieny, erre esomel fordult. Volt olyan gazda, akinek a jöréga még a kiwit csalét, kiwit hokkot is értéke.

A jól ismert marhákkal a legelőtérnél sem volt gond, 3-4 db.-et szoktam legeltetni (mi így mondtuk; örösnyi) de én még a szenned kucoricsa mellett is ilöhelyemből irányítottam őket. Emiatt: Há még, ugye Bérieny? Yüvizza! Erre visszafordult s addig nem állt meg, míg azt nem mondtam; hóhel. Voltak azonban olyan gyerekek, akiknek a marhai csak így fogadtak róla, ha a taelő réhoz egy cipe káromkodást fűztek. Így szokták meg.

Végülén türelmet igényelt ezeknek az üző, terelő, irányító marháknak a betanítása. Mert ha későbbben durván bírtak a jöréggel, ha arénel akarták betanítani, abból bizony nem sok jó származott. Annyit értek el vele, hogy az állat megvadult. Türelmemmel, a botnak, ostornak csak jelszíves használatával 1-2 hónap alatt a legbutább marhát is be lehetett kőzni.

A löfogat indítóruva egy rövid na! th is a hajrás és a cses szokásrend áll. Baljeli terelés esetén a hajrást szelitjuk: Tüled Cillag, jobbrafordulással hosszod Kere. Totatással: Cwickk az iteni réhozmetet merit cruksti!

4.

A lófogatással dolgozóknak nem kellett nyit bezzélni, mint a marhásoknak, hiszen a kezükben ott volt a gyöpszi (gyeplő). Akár szőlőn is művelhették a földet és inkább csak így megszokásból szőlítették a lovakat — igaz, a jól betanított lovak így nem kellett a szőlőt rándgatni, s neki is, a gazdának is kényelmesebb volt a „szőlő ertés” — ; füled, hosszod, mar, Csilleg... ez anyád...

A sertésnek a közönségi kán kivételével nem volt neveik. Ennek a közönségi kának, amelyre azért emlékszem, mert a szomszédunkhoz adták ki tartására, és én nagyon féltem tőle, Zsuzsi volt a neve. Ez kb. így 1940 körül volt. A disznókat így hívogattuk; Cocikám ne, ne, ne... Astár c, c, c, de ez inkább olyan vethintős c volt, nem így mint a beszéd közben kiejtett c betű. Hajtani pedig a hüccs szót mondtuk. Hüccs nee, hüccs bé öllébe.

A libát kicsi korban szibának, később lúd-
nak neveztük. A liba szót a mi falunkban nem használták. A szibát becésték még bibicének, burikének. Ne például elszökték, nagyon hangosan kiabálva, de legyen ejtve a szót így hívottuk haza őket; Bibiam ne! Burikám, buri, -buri-, buri, ...! Erre a csapat liba, gazdája

hangját fölismarva a ⁵felu bármely részről
ment. (Szükségesnek tartom megjegyezni hogy
lurk így az 1958-'60-as évekig nem voltak
bekerítve az udvarok. A belterületeken a libák
szabadon legelhettek) Elüzni, elzaverni így
szólták: Vede mee, vede, vede, vede! Nemüket
így jelölték: tojós és gúnár.

A kacsra most sem használták segen Nemes-
pátián. Réce, még régebbi szóhasználat szerint
ruca volt. Kivni korában lilika, lilica szóval be-
cstik. Hívogatni így szóltak — a nagyokat is:
Lilikám, lili, — lili, — lili...! Elzaverni pedig:
Ruca mee, ruca-ruca-ruca! Nemük: tojós ré-
ce, bakréce. A gévén elvezetés ismeretlen volt.

A tyúk nálunk tik, a csirke csibe de régen,
öregszülein korában csike volt. A kakas kokas
a koldó kotyós. A kotyóssal járó csirkék hi-
vogatása az anyjuknak szól: Na annya, na, -
na, - na, ...! A nagyokat, a tikoket így hív-
ták haza: Tyutám, tutyú, — tyutyú, — tutyú...
vagy: Putyukám, putyú, — putyú, — putyú...
Elhüszngi (elüzni) pedig a hess! most használ-
ták. Külön neveket (mint a lovak, mehek) a ba-
romfik nem kaptak.